

DOBROWOLNY (227) *ai*

Wszystkie o jasne.

sg m N dobrowolny (16). ◇ *G* dobrowoln(e)go (2). ◇ *A* dobrowolny (8), dobrowoln(e)go (1). ◇ *I* dobrowolnym (3). ◇ *f N* dobrowolnã (9); -ã (8), -(a) (1). ◇ *G* dobrowolnej (12); -ej (1), -(e)j (11). ◇ *A* dobrowolną (13). ◇ *I* dobrowolną (3). ◇ *L* dobrowolnej (39); -ej (2), -(e)j (37). ◇ *n N* dobrowolné (18); é (2), -(e) (16). ◇ *G* dobrowolného (12); -ého (1), -(e)go (11). ◇ *D* dobrowoln(e)mu (1). ◇ *A* dobrowolné (34); -é (2), -(e) (32). ◇ *I* dobrowolnym (13). ◇ *L* dobrowolnym (15), dobrowolném (1); -ym : -ém *SarnStat* (6 : 1). ◇ *pl N m pers* dobrowolni (1). *subst* dobrowolné (6); -é (1), -(e) (5). ◇ *G* dobrowolnych (6). ◇ *A m pers* dobrowoln(e) (3). *subst* dobrowolné (7); -é (1), -(e) (6). ◇ *I m* dobrowoln(e)mi (1). ◇ *L* dobrowolnych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Z własnej woli wynikający, zgodny z wolą, nie przymuszony, nie nakazany; czyniony świadomie; voluntarius Mącz, Calep, Cn; spontaneus, ultroneus Mącz, Cn; iniussus, spontalis Calep; gratuitus Cn (147) : gdyż oni będątż tako święci/ wielmożnij/ dlá milofci milégo Iezufa vbořtvo dobrowolné wefolo nieffemrżatż cirpieli OpecŻyw 59v, 84; PatKaz III 131; BielŻyw 72; Takiež tež z ořobna řpuřcięř miły panie deřzcz dobrowolny [pluviam voluntariam] dziedzicztwu twemu WróbŻořt 67/10, 118/108; MetrKor 61/224v; Bo zać bogu za dzień robić Dobrowolną chce flużbę mieć RejRozpr B3v; RejKup q6v; KromRozm I E; Diar 82; á zložywřzy onę krnãbrnořć człowięczeniřkiey nátury [...] dobrowolne á dořkonále pořtuřzeniřtvo okázác mieli Krolowi temu LubPs Z3, N6 marg, Z3, Z4; wřzákže tho zeznãnie/ gdy řye wřciãga ku karãniu ná gãrdle/ ma być nie poniewolne/ nie mękami wydławione/ ále dobrowolne przed Sądem GroicPorz y2, ř2v [2 r.], ř3, ř3v, v2 [2 r.], v2v; KrowObr 139v, 141; Wřřyřtcy řynowie řřráelřcy dobrowolne rzeczy [voluntaria] Pãnu oddãli Leop Ex 35/29; RejZwierz 140v; BibRadz I *4; iż to inãczey pořtãnowiono być niemože/ iedno przez dobrowolné řwięte prawdziwe á ľãkãwe koncylium. BielKron 199, 39, 93v, 94, 394, 459; Sponsio, Wřzelãkie dobrowolne komu czego obiecãnie Mącz 410a, 410c, 501c, 506b [2 r.]; HistRzym 73; RejPos 23, 318; BiaľKat 348v [2 r.]; KuczbKat 395; A řãmichmy řã řobie dobrowolni řkażce á rozdrapãcže y oyczřzny nãřzey/ y wřřyřtkich rořkořzy nãřzych RejZwierc 262, 170v, 192v; Abowiem one pořty řã dobrowolne/ ále te potrzebne: one z dobrej woley pochodzã/ ále te z przykazãnia y vřřãwy WujJud 193, 143, 144; Tãkowe wřřyřtki modlitwy dobrowolne być mãiã/ bez przymuřzenia wřřelkiego áľbo z naymu iãkiego. WujJudConf 184v; RejPosWstaw [143⁴]v; BudBib Deut 12/6, 17; Ieřliby tãk byľo/ proznoby was dãley zwãć ludźmi [...] ktorzi wiedzãc y chcãc/ wdãliřcie řię w dobrowolną řlepotę [qui scientes ac prudentes caecitati voluntarie vos mancipastis] ModrzBaz 143v; SkarJedn 325; wřřyřtkim řwiãtem y kroleřtwy ieřo gãrdzi/ kto řobie nãdzieję do wřřyřtkieřo zãrzekãnim dobrowolnym ořcina. SkarŻyw 596, 57, 75, 81, 136, 166 (9); StryjKron 360, 667; A tãk z řwey dobrowolney zazdrořci/ iãko iãdem zãrãżony ieřt/ [...] y z řwey dobrej woley/ ktora mu od Bogã wolna byľã dãna imienia řobie przeciwnieřo dořtaľ. CzechEp 258; NiemObr 14, 165; KlonŻal Bv; ReszPrz 162; WerGořc 214; WerKaz 303, 304 [2 r.]; [Pan] podiãľ mękę dobrowolnã/ prze nãřzę krewkořć řwowolnã ArtKanc D8; Lãrgitas – Dobrowolne podarzenie. Calep 583a, 538b, 1000b, 1001a, 1139a; A za tym Pan nãřz [...] řkonaľ: pierwey nãkľoniwřzy nieco gľowy/ ná znãk dobrowolnego řwego řkonãnia LatHar 320, + ++2v, 74,*

114, 116, 117 (12); *RybGęśli* D3v; Bo grzech ták dobrowolny iest/ iż gdzie wola nie przyftapi/ tám też grzechu nie máłz *WujNT* 546, 80, 81, 139, 271 [2 r.] (9); *WysKaz* 19; *SarnStat* 214 marg, 389, 995, 1089, 1104, 1168; *PowodPr* 44; *SkarKaz* 489b; *GosłCast* 32, 66, 70; Sprawiedliwżego ftanu niemáłz iáko rolny: Ktoremu ziemiá dochod rodzi dobrowolny *KlonWor* 76.

W charakterystycznych połączeniach: dobrowolna (-e) męka (3), *ofiara* (8), *ślepotą* (2), *śmierć* (2), *ubostwo* (22), *zjawienie* (7).

Wyrażenia: »dobrowolne męzobojstwo« = homicidium voluntarium JanStat [szyk 5 : 2] (7): Grzechy do niebá wołáiące. [...] Dobrowolne męzoboyftwo/ Sodomia/ Vcíśnienie vbogich y sirot LatHar + + +2; WujNT 795; Męzobóyftwá dobrowolné y wiadómé/ które zániechawfzy Bożey boiáźni [...] w królestwie náłzym w korzeniły fie od vpornych SarnStat 605, 498, 607, 702, 894.

»dobrowolny niewolnik« (3): RejZwierz 128, bb; á kto zá fię przełożonem iest poftużny/ má we czći Senátory/ z tego fię śmieiecie/ y mácie go zá dobrowolnego niewolniká. GórnRozm D4.

»dobrowolne (po(d))danie« = deditio Modrz [szyk 5 : 1] (6): [Król Bolesław] wezbráł fie do Prus/ do Sáfkicy ziemie/ y do Pomorzan/ gdzie też tam niektore przez przypędzenie/ niektore przez dobrowolne dánie k łobie przyciągnáł BielKron 345, 407; Sigmunt Augušt krol wáłz/ nieokrutnam fprawam woyny/ [...] Ale przez poddáne [!] dobrowolne ich do Corony wáłzey przyłączył. BiałKaz K3; ModrzBaz 107v; Bolesław krol [...] przez dobrowolne podánie/ dla głodu w Mieście pánującego zá krotki czás y miáłto y zamek Kijow wziął StryjKron 170; SarnStat 1057.

Szeregi: »dobrowolny a nie poniewolny« (3): Máłżeńftwo ma być dobrowolne á nie poniewolne WerKaz 302 marg, 280, 302.

»obiecany i dobrowolny« (1): tam przychodzić będyecie [...] y ine fwiátości pełnić/ to iest/ przednieyfze obiecáne i dobrowolne BielKron 39.

»poślubiony abo dobrowolny« (1): A gdy będyecie chćieć ofiárowác ofiárę zápaloná Pánu/ ábo też poftlubioná/ ábo dobrowolná ofiárę [spontanea oblatio] BibRadz Num 15/3.

»ślubowny i dobrowolny« (1): Te (ofiáry) czynić będyecie Iehowie ná vroczyfte fwięta wáłze/ okrom flubownych (ofiar) wáłzych y dobrowolnych wáłzych [praeter vota vestra et spontanea vestra] BudBib Num 29/39.

a. *Ochoczy, chętny, rad; ochotniczy; lubens Mącz, Calep; libens Mącz (7) : [Książę] woyfko [...] na cztyrzy huphy rozfzykował. Pierwfy huph z Krzyżakow dobrowolnych MiechGlab 10; Calcar addere currenti, Dobrowolnego/ á z fwey woley chutliwego podufzczác. Mącz 31b; Lubens [...], Rad Dobrowolny/ Chutliwy. Mącz 197d, 191d; RejPosWstaw [110³]v; A też ledwe fye kiedy dziecie vrodziło/ Coby łáłki rodziców fwych ták godne było [...] Roftropné/ obyczáyné/ ludzkié/ nie rzewniwé/ Dobrowolné/ wkładné/ fkromné/ y wftydliwé. KochTr 12; Calep 614a.*

2. *Wolny, swobodny; wyzwolony; liber Mącz (67) : pannye maryey byla wlana fzwiyathłofzcz wrozum mádrofcy od boga [...] tak yfz tefz wzyuczye bądacz fzwiyátey anny myala pozyuanye dobrowolne fwego rozumu PatKaz III 111v; abi on dal dobrowolná droge zenye y finom náłzim abi bili przepfvfczeny wczalofczy do nas LibLeg 10/63v, 11/154v; RejKup x8v; Huic com meatum liberum impetrare. Ofięgnác dobrowolne dopufzczenie ku miefzkaniu álbo też żołnierzowániu gdzie fie komu podoba. Mącz 217b; RejPos 238v; a iezlyby mw thych pieniedzy nienagotował na S Bartłomiej*

thedy mw dopuŕcza dobrowolnám intromifiam w wloke Swoie *ZapKoŕcier 1597/78v, 1584/43* [2 r.], *1588/79*.

dobrowolny od czego (1): y od przyŕięgi/ ktorą ie był obowiązał [...] dobrowolne vczyñił. *BielKron 229v*.

W tytułach (2): Tego teŕ cząfu Eráfmus Roterodanus wypuŕcił kŕiåŕki o zwoleñtwie dobrowolnym [tytuł dzieła *Erazma: De libero arbitrio*]/ przeciw temu Luter piŕiål/ o niewolñtwie dobrowolnym [tytuł: *De servo arbitrio*]. *BielKron 201*.

Zestawienia: praw. »dobrowolny list« (2): *LibLeg 11/154*; Libellus aliquando pro literis quas vulgus literas passus vocat, Pielgrzimuyący liŕt áby był dobrowolnie przepuŕzczón króm cła/ Dobrowolny liŕt. *Mącz 191d*.

»dobrowolne nauki« = *nauki wyzwolone; artes liberales HistAl* (1): Alexander tedy [...] ŕie iuŕ był náuczyl zupełnie wŕzyŕtkich dobrowolnych nauk *HistAl A8v*.

»dobrowolny ociec« = *przydomek Bachusa; liber pater HistAl* (1): Bachus (kthory dobrowolny ociec ielth wezwan) wŕzedł do Indiey walczył *HistAl G7v*.

a. *Publiczny, dostępy dla wszystkich; publicus JanStat* (49) : yako yą [...] nadobrowolney wągrodzye nyeszbył szlachethney byeathy *ZapWar 1511 nr 2089*; yakom ya nye zagyal kyernoza <h>y dw sfynyv na pasthwy dobrowolney *ZapWar 1533 nr 2404*.

Wyrażenie: »dobrowolna droga« = *droga publiczna; via publica JanStat* [szyk 29 : 18] (47): yakom yą nadobrowolney drodze w borv nyewzyål zlodzyeyskyem obyczayem mathyszowy spolthowska szoną yego Barbarą dwdzyesthu y trzech kop *ZapWar 1511 nr 2100, 1504 nr 1920, 1508 nr 1974, 1975, 2027, 1509 nr 2058* (41); zkázuiem iż ŕtároŕtowie mają [!] ŕadził [...] O drapieŕtwo ná dobrowolnych drogách *UstPraw A2v, G2*; O gwałcie ná dobrowolný drodze. *SarnStat 515, 182, 214, 605*.

b. *praw. Suwerenny, nie podlegający cudzej zwierzchności; feodalis BartBydg* (2) : Foedalis, dobrowolny. *BartBydg 58*; Władiŕław Krol Czeŕki y Węgierŕki brat iego ŕpuŕcił mu dobrowolne prawo przyrodne na Kroleŕtvo Polŕkie *StryjKron 707*.

3. *Łaskawy, ŕyczliwy* (14) : Y rozwázáyac obaczyłcie iáko ielŕ ná wŕŕem hoynie dobrowolny *RejPs 49v; BielKron 146*; y v Bogá y v ludzi nie máłŕ nic wdzięcznyeŕzego/ iedno dobrowolną á ŕwięta ŕpráwiedliwoŕ *RejZwierc 54; CzechRozm 53, 111v, 173, 261; StryjKron 482; CzechEp 167*; O Naŕłódŕzy IEzu/ áni ŕywotá/ áni ŕmierci nie prágneŕ/ ále dobrowolnego vpodobánia twego *LatHar 652*; z woléy vprzéméy á ofobliwéy/ y zá ofobliwym á dobrowolnym pozwoleniém Rád náŕznych Duchownych y Swietckich [...] w włánoŕŕ Korony Polŕkiéy przywrácamy *SarnStat 1059, 1188*.

W charakterystycznych połączeniach: *dobrowolny (-a,-e) dar, miłóŕ* (2), *odpuszczenie grzechow, pozwolenie* (2), *spráwiedliwoŕ, umiłowanie, umyŕł, upodobanie, ŕyczliwoŕ*.

Szereg: »dobrowolny, łaskawy« [szyk 1 : 1] (2): Vŕpráwiedliwienie/ ielŕ Boŕe dobrowolne/ łáŕkáwe/ ŕpráwiedliwe/ z vprzemyey miłóŕci *CzechRozm 206v; SarnStat 995*.

Synonimy: **1. a.** *chcący, chętny, chutliwy, gotowy, ochotny, rad*; **2.** *swobodny, wolny*; **3.** *dobrotliwy, dobry, łaskawy, uprzejmy, ŕyczliwy*.